

Porovnanie volebných programov pred a po roku 1989 vo voľbách v Trenčíne. Jazyková perspektíva

Miroslav Řádek 

Abstract

Comparison of Trenčín Election Programs Before and After 1989. Language Perspective. *The conference paper on the election programs of the totalitarian National Front (NF) as a formal political entity uniting the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ) and its satellite political parties for the elections to the District National Committee in Trenčín until 1989 and on the election programs for the municipal elections in Trenčín after this year presents their linguistic and content analysis. It investigates what linguistic expressions and stylistics were used by communist and democratic politicians in different political conditions in the same city – in Trenčín. The aim is to find out whether politicians from the aforementioned mutually antagonistic camps verbalized their program priorities similarly or differently.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.436-447>

Keywords: elections, election program, city of Trenčín, municipal politics, candidate, mayor, verbalization, style of expression.

Kľúčové slová: voľby, volebný program mesto Trenčín, komunálna politika, primátor, verbalizácia, štýl vyjadrovania.

Úvod

Volebné programy sú súčasťou volieb ako legitimačného nástroja demokracie. Základným prostriedkom volebného úspechu je politický marketing. Pritom trvá diskusia o význame volebných programov. Marketéri a žurnalisti vidia volebný výsledok skôr ako komplexný výsledok (ne)verbálnej komunikácie. Ich pohľad ale dopĺňajú analýzy volebných programov politológov a sociológov. Obsahové analýzy hodnotia napríklad návrhy riešení, odhadujú dopady ich implementácie a pod. Medzi marketérmi a sociálnymi vedcami dlhodobo prebieha názorový spor o to, či je pre úspech volebných kandidátov dôležitá kampaň alebo volebný program. „Na

Slovensku sa často stretávame s názorom, že programové dokumenty, ktoré politické strany a hnutia pripravujú na parlamentné voľby, nezohrávajú významnú úlohu pri oslovení voličov. Väčšina občanov vraj volebné programy nečíta a voliči pri rozhodovaní o tom, akej strane dajú svoj hlas, sa riadia inými motivačnými faktormi (vlastným ideovým resp. Politickým presvedčením, sympatiami alebo antipatiami ku kandidujúcim politikom, celkovým vonkajším imidžom tej-ktorej strany a pod.)“ (Mesežnikov et al., 1998). Na takto postavenú otázku je možné odpovedať, že 1. nevhodný volebný program môže byť prekážkou kampane a 2. voľby bez programov si neudržia svoju legitimitu. Spoločenské vedy však doteraz ignorovali programy do samosprávnych volieb.

Spoločenské vedy analyzujú volebné programy najmä z hľadiska obsahu a oblasti na ktoré sú zamerané. Rovnako sú hodné jazykovej analýzy. Prvou výskumnou otázkou preto je, aké výrazové prostriedky a štylistiku politické strany a kandidáti používali. Ako naznačil Radoslav Štefánčík: „je pochopiteľné, že krajná ľavica sa bude opierať o myšlienky marxizmu, ktorý naopak krajná pravica kritizuje a naopak, predstavitelia krajnej pravice s obdivom nazerajú na nacizmus či fašizmus, teda ideológie, voči ktorým je kriticky naladená krajná ľavica“ (Štefánčík, 2020), predpokladáme menej vecný a viac ideologický charakter volebných programov spred roka 1989. Ideológiu považujeme za stále existujúcu entitu. „Naše zistenia ukazujú, že existuje silný vzťah medzi ideológiou a používaním určitých farebných odtieňov: logá ľavicových strán zobrazujú prevažne odtiene na červenom konci farebného spektra, zatiaľ čo modré odtiene prevládajú medzi pravicovými stranami“ (Casiraghi, Curini & Cusumano, 2022).

Aj totalitné voľby, hoci nespĺňajú požiadavky kladené na demokratické voľby, mali svoje volebné programy. Druhou otázkou preto je, aké jazykové alebo výrazové prostriedky a štylistiku používal komunistický režim vo volebných programoch Národného frontu (NF).

Volebné programy Národného frontu do Okresného národného výboru v Trenčíne 1968 – 1985

Komunistická moc pre voľby do zastupiteľských orgánov – teda národných výborov – pripravovala programové dokumenty, ktoré boli podobné programom demokratických politických strán po roku 1989. Základným kvalitatívnym rozdielom bolo, že na ich základe Národný Front nesúťažil o moc v demokratických voľbách, ktoré boli medzi rokmi 1948 – 1989 len deklaratívne. Komunistickému režimu mali poskytnúť legitimitu.

Volebný program Okresného národného výboru v Trenčíne na obdobie rokov 1968 – 1972 (teda plánovaný ešte na vyššie spomínané 4-ročné volebné obdobie) bol rozdelený do ôsmich programových oblastí: kopaničiarske osídlenie – problematika a jej riešenie, poľnohospodárstvo, vodné hospodárstvo, rozvoj služieb, školstvo a kultúra, zdravotníctvo, sociálne zabezpečenie, finančná a rozpočtová politika na 67 strán formátu A5.

Dokument má obsírný úvod – resp. prvú kapitolu s názvom “Činnosť národných výborov a jeho orgánov”. Už v prvom odseku sa odvoláva na XIII. Zjazd Komunistickej strany Československa (KSC). Autori používali výraz “sjazd” namiesto v súčasnosti používaného podstatného slova “zjazd”. Použitie slova “sjazd” je pritom gramatickou zvláštnosťou, pretože súčasný výraz „zjazd“ sa v slovenčine používa od pravopisnej reformy z roku 1953, keď pôvodné „sj-“ nahradilo „zj-“. Zaviedla to pravopisná reforma v roku 1953. Text pozostáva s dlhých súvetí tvorených často až štyrmi či piatimi vetami. Pozornosť čitateľa môžu komplikovať ideologické floskule. Vysvetľuje pôsobnosť orgánov národných výborov ako politickej aktivity vyplývajúcej zo zásad “plánovitého riadenia”. Z pohľadu dnešnej spisovnej slovenčiny ide o výraz, ktorý by sa dal v súčasnosti nahradiť slovesným spojením “plánovacie riadenie”.

Program mal ambíciu riešiť problémy ľudí žijúcich na tzv. kopaničiach (usadlostiach alebo osadách v kopcovitom teréne) v troch etapách. Naznačoval zvyšovanie starobných dôchodkov (a tým, ktorí pracovali v poľnohospodárstve upraviť plnenie poľnohospodárskych dodávok – a dokonca “aj úpravu takých zákonných noriem, ktoré znemožňujú poskytovanie dôchodkov prestárlym súkromne hospodáriacim roľníkom” (Volebný program, 1968 – 1972).

Režim nepriamo priznal problémy so životnou úrovňou komunistického Československa v 1960-tých rokoch: “materiálno-technická základňa podnikov a prevádzkarní miestneho hospodárstva je ešte stále nedostatočná a pritom samotný stav prevažnej väčšiny prevádzkových objektov je zastaralý.” (Volebný program, 1968 – 1972) Preto prisľúbil budovanie nových objektov a zariadení pre potreby služieb a opráv.

Kapitola venovaná vodnému hospodárstvu mala z veľkej väčšiny technický charakter. Pojednávala o zásobovaní obyvateľstva trenčianskeho okresu pitnou vodou. Mala však aj environmentálny rozmer: „Osobitnú starostlivosť bude ONV venovať a svoj dozor sprísňovať v oblasti životného prostredia, najmä voči znečisťovateľom vodných tokov a ovzdušia“ (Volebný program, 1968 – 1972). Väčšina týchto podnikov pritom funguje aj v súčasnosti.

Kapitola zameraná na oblasti školstva a kultúry bola bohatá na dáta. Hovorila nielen o nákladoch na údržbu prevádzok škôl ale aj o vzostupe

predškolskej východy. Autori použili výraz „jaselské oddelenia“, ktoré spadali pod riadiacu kompetenciu rezortu zdravotníctva. ONV pritom prezentoval aj návrh koncepcie siete základných deväťročných škôl (ZDŠ). Tá stanovila „vytváranie väčších plnoorganizovaných a pedagogicko ucelených ZDŠ, v ktorých by bola záruka kvalitnejšej učebno-výchovnej práce na podklade 100% odborného vyučovania. Jej cieľom bude zlepšiť prípravu mládeže z okrajových, kopaničiarskych a iných málotrienných škôl na ďalšie štúdium alebo voľbu povolania“ (Volebný program, 1968 – 1972).

Poslednou kapitolou program bolo sociálne zabezpečenie. Dominovala jej téma starostlivosti o dôchodcov a sociálneho zabezpečenia družstevných roľníkov. Táto oblasť je síce štylisticky artikulovaná dobovo, ale obsahovo je vysoko aktuálna aj v súčasnosti. Program hodnotil zvyšovanie sociálnej starostlivosti zvyšovaním starobných dôchodkov, zabezpečovaním stravovania, opatrovateľských službách, doplnkových aktivitách pre dôchodcov v rámci trávenia voľného času.

Volebný program Trenčianskeho okresu 1971 bol vo svojom úvode frazeologicky formulovaný s ohľadom na udalosti z roku 1968 spojené s okupáciou Československa vojskami Varšavskej zmluvy a nasledujúci ideologický kurz politiky.

Obsahovo bol členený podobne ako predchádzajúci, ale mal rozsah len 55 strán. Na úvod nadväzovala celková stručná charakteristika okresu obsahujúca demografické údaje o obyvateľstve a jeho pracovnom začleníení. Text je užitočným zdrojom informácií, kde čitateľ napr. zistí, že počas prvej Československej republiky približne 50 percent poľnohospodárskej pôdy vlastnili tzv. veľkostatkári, ale na začiatku 1970-tých rokov bolo 65 percent z celkovej pôdy obhospodarovanej 72 jednotnými roľníckymi družstvami (JRD) a ďalších 21 percent zostalo v rukách samostatne hospodáriacich roľníkov – zväčša v horšie dostupných kopaničiarskych a podhorských oblastiach.

V programe 1971 pribudol priemysel. Kapitola o ňom pripomína propagačnú brožúru trenčianskeho priemyslu. Obsahuje množstvo dát o fabrikách v Trenčíne a jeho okolia ako Palma (Nové Mesto nad Váhom), Odevné závody, Merina, Sklárne Nemšová, Hornosmianska cementáreň, Letecké opravovne, TOS Trenčín, Chirana Stará Turá, Slovák.

Fungovanie poľnohospodárstva bolo prezentované prostredníctvom rastu jeho produkcie – a to prakticky pri všetkých druhoch. „Hektárové výnosy poľnohospodárskych plodín dosiahli úroveň najvyspelejších poľnohospodárskych štátov. Netrpezlivo boli očakávané ďalšie roky, išlo totiž o to, či výsledky v roku 1968 neboli iba vecou náhody. Potvrdilo sa však ako v roku 1969, tak i v roku 1970, že tieto výsledky boli dosiahnuté zlepšenou agrotechnikou, zlepšeným systémom riadenia, rozložením štruktúry výroby

a podchytením všetkých faktorov, rozhodujúcich o výrobe“ (Volebný program 1971).

Program je ukázkou prieniku ideológie do životných reálií ľudí ako je úprava verejných priestranstiev. Tá nemala byť len záležitosťou estetiky, ale mala politický význam. Zveľaďovanie miest a obcí program bolo politicko-vedomelou aktivitou. Hoci program mal byť zameraný na budúcnosť, jeho autori ho vyplnili retrospektívou: „Akcia zveľaďovania miest a obcí v našom okrese zaznamenala za účasti občanov po celý čas jeho trvania rad pekných a cenných výsledkov. Či už to bolo obdobie po vojne, alebo rok 1960, kedy táto akcia prebiehala v znamení 15. výročia oslobodenia našej vlasti Sovietskou armádou, ďalej roky 1962, 1966, keď akcia prebiehala v znamení XII. a XIII. zjazdu KSČ a postupne rozvíjanie akcie formou socialistickej súťaže národných výborov na počesť 20. výročia oslobodenia ČSSR“ (Volebný program 1971).

Novou kapitolou bola doprava. Dve strany volebného programu 1971 podrobne sumarizujú investície do cestnej infraštruktúry. Obsahuje výraz „bezprašné cestné úseky“ alebo na rovnakom mieste používaný „bezprašný povrch“, čo malo pravdepodobne predstavovať plnohodnotné asfaltové komunikácie. K doprave pribudol aj cestovný ruch, ktorý podľa názvu kapitoly mal tvoriť spoločný text s obchodom – avšak o cestovnom ruchu neobsahuje ani zmienku. Zvyšné kapitoly volebného programu 1971 sa venovali rovnakým oblastiam ako v predchádzajúcom období – teda vodnému hospodárstvu, zdravotníctvu, sociálnemu zabezpečeniu, školstvu, kultúre a športu.

Ďalší volebný program na obdobie rokov 1976 – 1981 sa na 43 stranách snažil pomyselne vrátiť k „šťastnému budovateľskému étosu“ 1940-tých a 50. rokov. V prvom odseku prvej strany sa čitateľ dozvedá, že „veľký mierový a budovateľský program XXV. zjazdu Komunistického zväzu a XV. zjazd Komunistickej strany Československa, ktorý prijal Smernicu ďalšieho rozvoja socialistickej spoločnosti v našej vlasti, zapôsobil silným dojmom na celú svetovú pokrokovú verejnosť a podnietili nebyvalé pracovné úsilie nášho ľudu.“ (Volebný program 1976 – 1981) Netypicky pokračoval ideovo-výchovnou činnosťou. Napriek tomu, že normalizácia bola politickým vedením strany a štátu ako aj jeho ideológmi zadefinovaná ako tzv. reálny socializmus, program tu spomína pôvodnú marxistickú ideu o komunizme ako poslednom štádiu vývoja spoločnosti: „XV. zjazd KSČ zdôraznil, že na to, aby sme zvládli úlohy rozvoja socializmu, aby sme postúpili ďalej na ceste ku komunizmu, je nevyhnutné intenzívne rozvíjať a zdokonaľovať ideologickú prácu vo všetkých smeroch, v teórii, v propagande, v každodennej masovo-politickej práci, v činnosti všetkých východných, vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií.“ (Volebný program, 1976

– 1981) Prostredníctvom neurčitkov zadefinoval desiatky praktických cieľov: rozšírenie politickej literatúry, budovanie izieb revolučných tradícií, prezentovať významné politické výročia výstavnými činnosťami, tvorba vlastivedných publikácií a monografií s revolučnou tematikou, aktívne spolupracovať s Klubom priateľov sovietskeho filmu a pod.

Posledným bol Volebný program Národného frontu SSR Trenčín na rok 1981 – 1985. Na rozdiel od predchádzajúcich volebných programov bol rozšírený o zhodnotenie predchádzajúceho programu. Svojou podstatou išlo o deskripciu sociálno-ekonomických dát v oblasti priemyselnej výroby, investícií, hospodárstva, poľnohospodárstva, vodného a lesného hospodárstva. Jeho úvod čitateľovi vysvetľoval, že všetky prezentované úspechy "sú neoddeliteľne spojené s ďalším upevňovaním socialistickej spoločnosti, nášho vedomia, že všetko to, čo sme za uplynulé obdobie v našom okrese dosiahli, je komplexom činnosti okresných a stranických, štátnych a spoločenských organizácií, ktoré dokázali usmerniť iniciatívu našich pracujúcich pre plnenie vytýčených náročných úloh" (Volebný program 1981 – 1985).

Celkovo bol program rámcovaný do troch oblastí: ekonomicko-sociálnej, politicko-organizátorskej, ideovo-výchovnej. Mali pomenovanie zo zložených slov, čím kapitoly ako aj program celkovo pomyselne dostávali väčšiu sofistikovanosť a legitimitu. Prvá sociálno-ekonomická časť definovala o koľko percentuálne má rásť okresný priemysel, stavebníctvo, poľnohospodárstvo, lesné a vodné hospodárstvo, doprava, vnútorný obchod ako aj nevýrobné sektory školstva, zdravotníctva a sociálneho zabezpečenia. Kapitola o politicko-organizátorskej najskôr rekapitulovala politickú líniu XVI. zjazdu KSČ na úseku národných výborov a pokračoval odrážkovito definovaných úloh pre spoločenské organizácie (rovnakých ako v predchádzajúcom volebnom programe). V oblasti práce s mládežou sa mal prehlbovať vzťah s KSČ a osobitne vlastenecké a súčasne internacionálne cítenie, čo bol v tom čase často rozšírený oxymoron. Posledná časť programu – ideovo-výchovná – predstavovala program ideologickej indoktrinácie obyvateľstva, ktorá však na povrchu mala prehlbovať vzťah ľudí k práci, obmedziť vplyv cudzej ideológie a udržiavať politickú legitimitu režimu propagáciou jeho úspechov.

Komunálne volebné programy v meste Trenčín po roku 1989

Na prelome rokov 1989/90 vznikali nové politické strany alebo svoju organizačnú kontinuitu „obnovovali“ politické strany spred roka 1938/48. V komunálnych voľbách 1990 prvý krát kandidovali aj nezávislí kandidáti. Na stránkach Trenčianskych novín ako hlavného regionálneho média sa

prezentovali najmä menšie politické strany ako Strana zelených (SZ), Sociálnodemokratická strana Slovenska (SSS), menej Demokratická strana (DS), Verejnosť proti násiliu (VPN) a takmer vôbec Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) a Slovenská národná strana (SNS), ktorá svoju miestnu organizáciu obnovila až na jeseň 1990.

Spomedzi šiestich kandidátov na primátora Trenčína v roku 1990 boli dvaja nezávislí, ďalších štyroch kandidovali politické strany a hnutia. Polovica z nich svoju kandidátsku ponuku vyjadrila aj v podobe volebného programu. Kandidát KDH František Murgaš v krátkom platenom reklamnom texte o sebe hovoril ako o úradníkovi a expertovi na životné prostredie. Text obsahoval minimum priamej reči a jeho záver odporoval politickému marketingu, keď v ňom uviedol, „voliť za týchto okolností (zlá finančná situácia samospráv, pozn. aut.) do funkcie primátora kandidáta, ktorý ešte na MsNV nepracoval, bude na úváženie“ (Trenčianske noviny, 1990: 3). Podobne komunikačne zdráhavý prístup mal kandidát VPN Michal Popad'ák, ktorý o „prezradil“, že nie je Trenčan, ale že sa narodil v blízkej obci a tvrdil, že ho „neláka predstava politického úradníka. Primátor bude mať more zdedených i nových starostí. Pred problémami však nechcem uhýbať. Základný pocit je – pocit zodpovednosti. Oporou pre mňa je reálny program“ (Trenčianske noviny, 1990: 3). Nominant SNS Vojtech Žitňan sa o funkciu primátora uchádzal „útokom na emócie“. Text jeho kampaňového článku bol tvorený dlhými súvetiami s mierne moralizujúcim apelom: „Slušnosť spočíva v prirodzenej úcte k spoluobčanom, v prípade ich problémom a v snahe vcítiť sa do ich postavenia a hľadani spôsobu, ako vyhovieť oprávneným požiadavkám pri uplatnení ich princípu demokratického prístupu“ (Trenčianske noviny, 1990: 9). Išlo o najvágnejší text pre komunálne voľby vôbec. Kandidát ním nepriamo verbalizoval svoju neskúsenosť s komunálnou politikou.

V roku 1994 vydal svoje „programové vyhlásenie“ na stránkach Trenčianskych novín vtedy 39 ročný právnik Miroslav Laššo, ktorého nominovala Strana demokratickej ľavice (SDL). Bol publikovaný formou rozhovoru ako komerčný článok. Tak hlavné heslo „Toto mesto patrí všetkým občanom“ ako aj odpovede na „novinárske otázky“ mali všeobecný charakter. Jeho vágnosť sa snažila zachrániť prvá otázka obsahujúca tvrdenie, že program upútal značnú pozornosť. Nijako však neupresňovala ako sa prejavovala. Rozhovor o programe bol esenciou čiastočne technokratického prístupu riadenia verejnej správy – „Predvolebnej kampani predchádzali moje mnohé konzultácie nielen so súčasným aparátom mestského úradu, ale najmä s odborníkmi z finančnej a hospodárskej sféry ...“ (Trenčianske noviny 1994: 1).

Rovnakým spôsobom sa na stránkach Trenčianskych novín prezentoval ďalší kandidát Jozef Žiška. Rozhovor s ním doslova adoroval „Jeho veličenstva, Občana!“. Verejnosti sa prihovárал zrozumiteľnejšími, priamejšími a prívetivejšími formuláciami. Odpovedal na desať otázok, ktoré vo svojej formulácii vyzdvihovali jeho pozitívne stránky ako lokálpatriotizmus, voľnočasové aktivity a koníčky, pripomínali jeho základného životné hodnoty (práca, šťastie, rodina a bezpečnosť), naznačili jeho záujem o názory Trenčanov prostredníctvom prieskumov verejnej mienky, ukázali jeho znalosť miestnych problémov ako napr. zlý stav komunikácií a v záver bol dotvorený jeho prezentáciou ako skúseného komunálneho „matadora“.

Ďalšia strana rovnakého čísla Trenčianskych novín zaberala prezentácia volebného programu pravicového kandidáta koalície Demokratickej únie, Kresťanskodemokratického hnutia, Strany podnikateľov a živnostníkov Slovenskej republiky a Demokratickej strany Karola Dobiaša a kandidátov na poslancov. Celú stranu zaberali odrážky s programovými prioritami pre všetky mestské časti. Kampaňovým „zaberákom“ mala byť formulácia „To podporíme“, ktorá bola za každou programovou prioritou alebo zámerom. Kandidát na primátora sa prezentoval ako riaditeľ poisťovne a jeho hlavný slogan „Nechcem vládnuť, chcem slúžiť.“ Takáto formulácia mohla voličovi vyslať komunikačne mätúci signál o istej submisívnosti kandidáta na primátora. Kandidáti na poslancov sa prezentovali najmä prostredníctvom svojho pracovného zamerania ako napr. stredoškolský učiteľ, metalurg, technik/ekonóm, informatik-kybernetik, komerčná právnička, stredoškolská učiteľka francúzštiny a pod. Chceli sa teda „predať“ ako elita. Išlo pritom o podstatnú kampaňovú chybu, pretože voliči zväčša dôverujú kompetentným kandidátom, ale nie „expertom“.

V komunálnych voľbách 1998 mal najmasívnejšiu kampaň nezávislý kandidát Milan Fraňa, ktorý svoje politické postoje prezentoval v stručnom 12 bodovom programe – chcel vypracovať Stratégiu rozvoja Trenčín do roku 2005, zdvojnásobiť príjmy mesta s následným zdvojnásobením výdavkov, zvýšiť počet mestských policajtov, odpredať alebo prenajať 200 nových bytov, chrániť podnikanie, pripraviť územný plán na nové podnikateľské projekty, zvýšiť kvalitu obchodu a služieb, atď. Jeho osobná a programová prezentácia však pôsobila príliš sebastredne a ambiciózne. Celkový dojem z jeho postojov mohol na niektorých čitateľov pôsobiť až agresívne, pretože „okrem už spomínaných zoomorfných metafor charakter invectívy môžu v určitom kontexte nadobúdať aj iné druhy metafor (metafory choroby, vojny, športu, divadla a pod.)“ (Dulebová, 2019: 95).

Lavicovým kandidátom bol Dušan Bezák, ktorý sa podporu verejnosti snažil získať sloganom „Lepší život pre čestného človeka“ – ktoré malo pôsobiť empatickejšie voči verejnosti nespokojnej s politickými pomermi, av-

šak absentoval v nej lokálpatriotický moment a pôsobil všeobecne. Použité jednotné číslo „pre človeka“ nemalo spájajúci charakter. Podobne šablónovito vyznievalo aj šesť bodov jeho volebného programu – päť z jeho fráz by bolo použiteľných aj pre kampaň v ktoromkoľvek inom meste. Až z posledného bodu bolo možné dedukovať, že ide o kandidáta do komunálnych volieb v Trenčíne, pretože hovoril o „Perle Považia“. Ani raz v ňom nebolo spomenuté meno mesta.

Naopak kandidát HZDS Miloš Mažár priniesol najobširnejší a najkonkrétnejší program pred osem hlavných oblastí – informovanosť, starostlivosť o majetok, zdravotníctvo, mládež a šport, kultúra, podnikateľské prostredie, doprava a investície spolu s ekológiou. Bol napísaný byrokratickým štýlom. Ciele prevažne deklaroval ako neurčitky – zabezpečiť, podporovať, obnoviť, vyhodnocovať, presadiť, zaviesť, uprednostňovať, zriadiť a pod. Nikde nebol spomenutý volič, Trenčania, cit alebo náklonnosť k mestu.

Kandidát SNS Andrej Hanušovský, si vybral volebné heslo pozostávajúce z troch slov „Rodina – Bezpečnosť – Prosperita“ - opäť išlo o všeobecne použiteľný slogan bez mobilizačného apelu, bez slovesa alebo citoslovca. Rozhovor bol rozvláchny, mierne archaický, úslužný, „biblický“ (citoval zásadu „čo nechceš, aby robili tebe, nerob ani ty iným“), mentorský (kvalita bezpečia mala byť dosahovaná „všestranným zvyšovaním odborností“ príslušníkov všetkých druhov polície) a končil výpočtom jeho funkcií s dodatkom, že na „odbore územného plánovania a architektúry, ako i vo funkcii vedúceho odboru miestneho hospodárstva, obchodu, dopravy a cestovného ruchu som sa zúčastnil i tých aktivít, ktoré ovplyvnilo mesto negatívne“ (Trenčianske noviny, 1998: 5).

V komunálnych voľbách 2002 skúšali politické šťastie okrem iných aj traja kandidáti z primátorských volieb 1998 – Jozef Žiška, Juraj Líška a Miloš Mažár. ale iba posledný z nich propagoval svoj program na stránkach Trenčianskych novín. Jeho heslo tento krát ako nezávislého kandidáta bolo síce lokálpatriotické, ale opäť neobsahovalo sloveso, nebolo ľahko zapamätateľné – „Trenčan Trenčanom, Trenčania Trenčínu“. Text sprevádzajúci volebné priority obsahovali imperatívy formulované s výkričníkmi (Mnohí z Vás vedia, že nedávam plané sľuby, ale to, čo sľúbim aj splním!).

V roku 2006 svoj program predstavil kandidát ĽS-HZDS, SMER-SD a SNS Oto Barborák. Podporu voličov sa snažil získať aj textom, ktorý bol síce jazykovo zrozumiteľný, no jeho vety na seba nenadväzovali. Začal sa vetami „Sú rôzne dôvody, prečo ľudia vstupujú do komunálnej politiky. Dovoľte mi, aby som sa Vám predstavil, vážení spoluobčania.“ Nasledujúci text neobsahoval o kandidátovi žiadnu zmienku. Vágne hovoril o histórii, spokojnosti občana danej dobrým „smerovaním“ mesta, využití šance pre

správny „smer“ a napokon text končil vetou „Môj volebný program je súčasťou volebného programu SMER-SD – ĽS-HZDS/ SNS.“ (Trenčianske noviny, 2006: 15) Kandidát síce neuspel, ale jeho kampaň pomohla prezentovať v tom čase vládnu stranu SMER-SD podprahovým podsúvaním názvu strany (smerovanie, smer).

Jeden z posledných väčších programových počínov komunálnych volieb priniesol v roku 2010 nezávislý kandidát Pavel Poljovka s 15 stručnými a výstižnými prioritami. Viac ako polovica z jeho sľubov bola kvantifikovaná – domov pre 200 dôchodcov, dva potravinárske závody so 400 zamestnancami, štart budovania nového mosta a cestných obchvatov už v Q 2011 (!), postaviť 400 nájomných bytov a vytvorenie fondu na podporu seniorov so sporením za 4 eurá mesačne. Vo voľbách však triumfoval Richard Rybníček, ktorý získal viac ako 70% hlasov všetkých oprávnených voličov – a to napriek svojej bezobsažnej kampani. V jeho volebnej inzercii boli frázy ako „Ľudia, ktorí zmýšľajú podobne, majú podobné ciele a majú chuť niečo urobiť a niečo tomu aj obetovať“ (Trenčianske noviny, 2010: 7). Ide len o jeden z mnohých komunikačných nezmyslov tejto ako aj neskorších volebných kampaní. Uvedené súvetie nadužíva slová „podobne“ a „podobné“ a tiež slovo „niečo“.

Voľby v roku 2010 boli poslednými v ktorých kandidáti prezentovali svoje programové zamerania. Tvorba kampaní v nasledujúcich voľbách nebola zameraná na obširne volebné programy ale na prezentáciu osobností.

Záver

Konferenčný príspevok Jazyková komparácia trenčianskych volebných programov pred a po roku 1989 analyzoval štýl vyjadrovania používaný autorami volebných programov pre voľby do Okresného národného výboru v Trenčíne od konca 1960-tých rokov a volieb primátora mesta Trenčín od roku 1990. Hlavnými metódami jeho prípravy boli bádanie v archívoch, deskripcia, obsahová a jazyková analýza.

Štyri volebné programy Národného frontu do volieb do Okresného národného výboru v Trenčíne boli publikované ako 60 až 80 stranové brožúry. Väčšie jazykové a obsahové rozdiely sa nachádzali medzi prvým volebným programom vydaným v roku 1968 a tromi nasledujúcimi programami. Textu programu z roku 1968 bol štylisticky formulovaný jazykovými prostriedkami používanými pred jazykovou reformou po 2. svetovej vojne a frekvencia ideologických floskúl komunistickej ideológie bola v jeho vetách menej častá, pričom celkovo program verbalizoval a sumarizoval skôr životné reálie obyvateľov okresu Trenčín, potom volebné programy 1970-

tých a 1980-tých rokov boli priamo formulované podľa záverov zjazdov KSC a boli itinerárom ideologickej práce s obyvateľstvom a záujmovými organizáciami a výkazmi o ľudovo uvedomelom budovaní reálneho socializmu. Celkovo však boli volebné programy opatrné v určovaní konkrétnejších cieľov Okresného národného výboru v Trenčíne.

Komunálne voľby na jeseň 1990 postavili kandidátov do bezprecedentnej situácie. Väčšina z nich predtým neorganizovala vlastnú volebnú kampaň, ani nepripravovala volebný program. Namiesto viacstranových volebných brožúr program inzerovali v jedinom tlačennom periodiku – Trenčianskych novinách. Používali súčasné výrazové prostriedky, ich štylistika však bola beletrizovaná, pretože volebný program „predávali“ na rozdiel od komunistickej éry nie strany, ale kandidáti na primátora. Úspešnejší boli pritom tí, ktorí sa vyjadrovali s väčšou dávkou lokálpatriotizmu a dávkou verbálneho pátosu. Kandidáti, ktorí svoj volebný program nezaobalili do svojho životného príbehu a používali byrokratický štýl vyjadrovania so slovesami v neurčitku, neuspeli. Kandidáti si postupne osvojili čoraz strohjší štýl vyjadrovania a svoje predstavy verbalizovali do stručných odsekov.

Hoci to nebol pôvodný zámer, dovoľujeme si doplniť ešte jedno zo zistení, ktoré mimovoľne vzišlo z bádateľskej a analytickej aktivity pri príprave tohto konferenčného príspevku. Viaceré časti volebných programov Národného frontu do Okresného národného výboru v okrese Trenčín pomenúvali problémy a ich riešenia najmä Trenčanov ale aj obyvateľov okolitých obcí. Časť z nich je dokonca stále aktuálna, pretože napríklad oblasti zdravotníctva alebo sociálnych vecí sú aj v súčasnosti riešené podobne ako pred polstoročím. Súčasne čítanie volebných programov zo začiatku 1990-ých rokov prinieslo poznanie, čo všetko sa v meste Trenčín a jeho okolí podarilo vyriešiť a ktoré problémy zostali – aj s rôznorodými prístupmi ich riešenia. Metaforicky by sa dalo povedať, že súčasný Trenčín sa pomyslene odzrkadľuje práve vo volebných programoch, ktoré boli predmetom tohto konferenčného príspevku.

Primárne zdroje:

Ing. Ignác Trška, nezávislý kandidát na primátora mesta Trenčín, Trenčianske noviny, 15. novembra 1994, ročník XXXV.

Inzercia Richarda Rybníčka, Trenčianske noviny, 22. novembra 2010, č. 46.

Kandidát na primátora mesta Trenčín doc. Ing. Oto Barborák, CSc., Trenčianske noviny, 20. novembra 2006, č. 46.

Na prvom mieste Jeho veličenstvo, Občan; Trenčianske noviny, 15. novembra 1994, ročník XXXV.

Náš kandidát, *Trenčianske noviny*, 13. novembra 1990, ročník XXXI., č. 46.
OV NF SSR v Trenčíne. Volebný program Trenčianskeho okresu 1971
RODINA – BEZPEČNOSŤ – PROSPERITA, *Trenčianske noviny*, 21. novembra 1998, ročník XXXVIII.
Slušnosť, bezpečnosť a prosperita, *Trenčianske noviny*, 13. novembra 1990, ročník XXXI., č. 46.
„Toto mesto patrí všetkým občanom“, *Trenčianske noviny*, 15. novembra 1994, ročník XXXV.
Volebný program NF Okresu Trenčín na rok 1981 – 1985.
Volebný program NF do ONV v Trenčíne na obdobie 1968 – 1972.
Volebný program NR SSR okresu Trenčín 1976 – 1981.
Žiť v slobodnom a prosperujúcom meste, *Trenčianske noviny*, 13. novembra 1990, ročník XXXI., č. 46.

Literatúra

- Casiraghi, M. C., Curini, L., & Cusumano, E. (2022). The colors of ideology: Chromatic isomorphism and political party logos. *Party Politics*, 29(3), 463–474. <https://doi.org/10.1177/13540688221080539>
- Dulebová, I. (2019). Rečová agresia v politickom diskurze. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie IV* (pp. 92–102). Ekonóm.
- Mesežnikov, G., Gyarfášová, O., & Kollár, M. (2003). *Slovenské voľby 20'02: Výsledky, dôsledky, súvislosti*. IVO.
- Štefančík, R. (2020). Dva odlišné svety so spoločným jazykom: Politické naratívy krajných pólov ideového spektra. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie V* (pp. 371–385). Ekonóm.

Kontakt:

PhDr. Miroslav Řádek, PhD.

Katedra politológie	Department of political science
Trenčianska univerzita	Alexander Dubček University in
Alexandra Dubčeka v Trenčíne	Trenčín
Email Address: miroslav.radek@tnuni.sk	
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7625-2277	